

Príručka humanitárneho tlačenia a kultúrnej mediácie

TRANSLATORS
WITHOUT BORDERS

POĎAKOVANIE

Táto príručka bola vypracovaná v rámci projektu Words of Relief pod taktovkou organizácie Translators without Borders v spolupráci s organizáciou Save the Children.

Publikáciu financovala Európska únia prostredníctvom Generálneho riaditeľstva Európskej komisie pre civilnú ochranu a operácie humanitárnej pomoci (ECHO).

Európska únia a jej členské štáty sú vedúcim svetovým poskytovateľom humanitárnej pomoci. Prostredníctvom Generálneho riaditeľstva Európskej komisie pre civilnú ochranu a operácie humanitárnej pomoci (ECHO) EÚ každoročne pomôže viac ako 120 miliónom obetí konfliktov a katastrof. ECHO, s hlavným sídlom v Bruseli a sieťou pobočiek po celom svete, poskytuje pomoc tým najzraniteľnejším osobám čisto na základe humanitárnych potrieb, bez diskriminácie na základe rasy, etnickej skupiny, náboženstva, pohlavia, veku, národnosti či politickej príslušnosti.

Názory vyjadrené v tomto dokumente by sa v žiadnom prípade nemali považovať za oficiálne stanovisko Európskej únie. Európska komisia nenesie zodpovednosť za akékoľvek použitie informácií, ktoré obsahuje.

European Union
Civil Protection and
Humanitarian Aid

O TEJTO PRÍRUČKE

Táto príručka bola vypracovaná organizáciou Translators without Borders (TWB) na podporu manažérov, tlmočníkov a kultúrnych mediátorov pracujúcich v humanitárnej oblasti pri ich každodennom pôsobení a úlohách.

Translators without Borders je jedinečná nezisková organizácia, ktorá sa špecializuje na jazyky. Kľúčové činnosti mimovládnych a humanitárnych organizácií podporujeme našimi hlavnými činnosťami, ktorými sú jazyky, obsah a preklad. Riadime sa naším cieľom – posilniť prístup ku kľúčovým informáciám v miestnych jazykoch. V roku 2013 vytvorila organizácia TWB vôbec prvý prekladateľský útvar zameraný na zmiernenie kríz s názvom Words of Relief, ktorý odvtedy každoročne reaguje na krízové situácie.

Potreba vytvoriť tento dokument sa prvýkrát objavila v Grécku v súvislosti s európskou migračnou krízou. Vychádza z iniciatívy, ktorú vyvinula pracovná podskupina organizácie Communicating with Communities s cieľom vytvoriť základné pravidlá správania pre tlmočníkov, kultúrnych mediátorov a humanitárnych aktérov.

Tlmočníci a kultúrni mediátori sú veľmi dôležitými spolupracovníkmi humanitárnych aktérov, ktorí vnímajú, že ľudia zasiahnutí katastrofou potrebujú prijímať a zdieľať informácie vo vlastnom jazyku. Komunikácia je pomoc a slová budujú dôveru. Keďže ich považujeme za hlavné princípy humanitárnych aktivít zameraných na pomoc ľuďom, je nevyhnutné vybudovať účinné jazykové spojenie medzi ľuďmi v núdzi a poskytovateľmi pomoci a služieb. Ak humanitárni pracovníci nehovoria rodným jazykom osoby, ktorej pomáhajú a ani mu nerozumejú, vzniká vysoké riziko nedorozumenia, prehliadnutia podstatných informácií či poskytnutia nesprávnej informácie, čo môže viesť k zbytočnému utrpeniu alebo strate života.

Spolupráca s tlmočníkmi a kultúrnymi mediátormi pomáha prekonať tento nedostatok. Dúfame, že táto príručka poslúži jazykovým profesionálom aj ich humanitárnym manažérom. Zaoberá sa nasledujúcimi témami:

- Tlmočníci a kultúrni mediátori: hlavné zodpovednosti, rozdiely a – podobnosti
- Čo robiť a čo nerobiť počas humanitárneho tlmočenia a kultúrnej mediácie
- Spolupráca s tlmočníkmi a kultúrnymi mediátormi – osvedčené postupy
- Zásady humanitárnej pomoci v praxi
- Zdroje

TLMOČNÍCI A KULTÚRNI MEDIÁTORI: HLAVNÉ ZODPOVEDNOSTI, ROZDIELY A PODOBNOSTI

Tlmočník a kultúrny mediátor sú odlišné profesie, ktoré si vyžadujú odlišné schopnosti. Nie všetci tlmočníci dokážu poskytnúť kultúrnu mediáciu a nie všetci kultúrni mediátori disponujú profesionálnymi tlmočnickými schopnosťami. Profesionáli z humanitárnej oblasti by mali jasne zdefinovať, čo potrebujú, keď plánujú osloviť niekoho z jednej alebo druhej profesie.

Tlmočník

Tlmočník ústne prekladá hovorený prejav z jedného jazyka (zdrojový jazyk) do iného jazyka (cieľový jazyk). Môže byť fyzicky prítomný alebo tlmočí na diaľku, napr. cez telefón. Rozlišujeme tri hlavné typy tlmočenia: simultánne tlmočenie, ktoré väčšinou prebieha v tlmočnickej kabíne v konferenčnom prostredí; konzekutívne tlmočenie, počas ktorého hovoriaci robí prestávky, aby mohol tlmočník po častiach prejav zreprodukovať; a najčastejším typom tlmočenia v humanitárnej oblasti je bilaterálne tlmočenie, pri ktorom tlmočník tlmočí v oboch (alebo všetkých) smeroch, takže tlmočí do hlavného jazyka a aj z neho.

Kultúrny mediátor

Kultúrny mediátor je niekto, kto uľahčuje vzájomné porozumenie medzi osobou či skupinou osôb, napr. populáciou migrantov/utečencov, a poskytovateľom zdravotnej starostlivosti, napr. lekárom, prostredníctvom tlmočenia, pričom berie do úvahy aj kultúrne prvky. Obom stranám môže radiť, ako sa vhodne správať s ohľadom na kultúru.

TLMOČNÍCI A KULTÚRNI MEDIÁTORI: ROZDIELY A PODOBNOSTI

	I	MC
Pracuje v oboch smeroch so zdrojovým a cieľovým jazykom	✓	Jazyk môže ovládať trochu menej plynulo ✓
Informácie tlmočí čo najpresnejšie, pričom sa verne pridržiava zdroja	✓	✓
Tlmočí iba hlavnú myšlienku	✗	✓
Zastáva úlohu sprostredkovateľa kultúry	✓	✓
Poskytuje rady a kontext s ohľadom na kultúru, ak a keď je to potrebné	Ak to nie je absolútne nevyhnutné pre pochopenie ✗	✓
Úzko spolupracuje s komunitami, zbiera informácie a následne ich poskytuje príslušným stranám	✗	V závislosti od opisu práce
Používa glosáre a iné zdroje	✓	✓

TLMOČNÍCI A KULTÚRNI MEDIÁTORI: ROZDIELY A PODOBNOSTI – POKRAČOVANIE

	I	MC
Tlmočí napísané informácie	✗	✗
Tlmočí hovorené informácie	✓	✓
Uľahčuje komunikáciu medzi dvomi stranami	✓	✓
Kultúrna kompetencia v zdrojovej a cieľovej kultúre	✓	✓
Poskytuje aj ďalšiu podporu okrem tlmočenia informácií	✗	✓
Za každých okolností ostáva nestranný a neutrálny	✓	✓
Jazyk prispôsobuje cieľovému publiku	✓	✓
Je citlivý a vnímavý voči situácii cieľovej skupiny	✓	✓

HUMANITÁRNE TLMOČENIE: ČO ROBIŤ A ČO NEROBIŤ

Tlmočník tlmočí ústnu komunikáciu medzi dvomi jazykmi. Za výnimočných podmienok môže pretlmočiť aj písomný dokument, napr. pri tlmočení z listu, ale nevyhotovuje písomné preklady (to je úlohou prekladateľa).

Odbornosť v oboch smeroch: Postarajte sa o to, aby ste dosahovali vysokú úroveň odbornosti v jazykoch, z ktorých a do ktorých tlmočíte.

Kultúrna kompetencia: Prehlbujte si znalosti o kultúrach, medzi ktorými tlmočíte. Zohráva to veľmi dôležitú úlohu, ak chcete odovzdávať presné informácie.

Presnosť: Sprostredkúvajte informácie čo najpresnejšie. Správy medzi stranami sa odovzdávajú úplné a neskreslené.

Neutralita: Zachovajte si neutralitu s ohľadom na pohlavie, náboženstvo, etnický pôvod, socioekonomický status atď. Ak by ste si kedykoľvek uvedomili, že toho nie ste schopný, mali by ste ukončiť svoju úlohu.

Dôvernosť: Vždy rešpektujte dôverný charakter rozhovorov jednotlivých strán.

Používanie zdrojov: Používajte zdroje, ktoré máte k dispozícii, vrátane glosárov a súvisiacich materiálov.

Nevyužívajte informácie, ktoré ste získali počas práce alebo ktoré sú jej výsledkom.

Neakceptujte úlohy, ktoré si vyžadujú vedomosti alebo jazykové či iné schopnosti prekračujúce vaše profesijné kompetencie.

Neposkytujte osobné názory ani rady.

Nesnažte sa stavať do nadradenej pozície voči svojim poslucháčom alebo ich ovplyvňovať.

Neprezerádzajte informácie získané počas výkonu činnosti.

Nezneužívajte svoju pozíciu na získanie protislužieb od klientov.

Neakceptujte úlohy, pri ktorých na vašu nestrannosť môžu vplývať členovia rodiny alebo niekto, s kým máte blízky osobný vzťah.

Nenarúšajte priebeh komunikácie medzi jednotlivými stranami.

HUMANITÁRNA KULTÚRNA MEDIÁCIA: ČO ROBIŤ A ČO NEROBIŤ

Kultúrny mediátor uľahčuje vzájomné porozumenie medzi osobou alebo skupinou osôb (napr. populáciou migrantov/utečencov) a poskytovateľom zdravotnej starostlivosti (napr. lekárom) tým, že tlmočí v oboch smeroch a pomáha s prekonaním kultúrnych bariér.

Ústny prejav pretlmočte presne a v plnom znení. „Hovorím vám toto, ale prosím neprekladajte to“ je neprijateľné.

Do jednotlivých jazykov tlmočte slová a postoje a podľa potreby vysvetlite kultúrne rozdiely alebo zvyky.

Okrem sprostredkovania informácií poskytnite aj ďalšiu podporu, ak vás o to požiadajú. Môžete napríklad pomôcť s vypĺňaním formulárov.

Ak sa pomýlite, opravte sa a ak niečomu nerozumiete, požiadajte o vysvetlenie.

Ak sa niekto vyjadrí rasisticky alebo urážlivo, upozornite ho na hrubosť jeho výrokov a kým začnete tlmočiť, overte si, či to je naozaj to, čo chcel povedať. Následne nahláste takéto správanie nadriadenému dotyčnej osoby.

Používajte všetky dostupné zdroje informácií, ako napr. glosáre či súvisiace materiály, aby ste veci lepšie porozumeli a prehĺbili si vedomosti.

Dbajte na to, aby ste boli adekvátne upravený aj vzhľadom na kontext (decentný a neutrálny vzhľad).

Neprijímajte úlohy, ak viete, že na ne nemáte kvalifikáciu alebo na ne nie ste pripravený.

Neprijímajte úlohu, ak vám hrozí zaujatosť alebo konflikt záujmov (napr. ak sa vec týka člena rodiny alebo blízkeho priateľa).

To, čo ste počuli, neskôr nehovorte priateľom, príbuzným ani nikomu inému.

Nezneužívajte svoju pozíciu na to, aby ste sa nadradovali nad hovoriaceho či poslucháča alebo na nich vyvíjali nátlak.

Nezneužívajte svoju pozíciu na získanie protislužieb, vrátane finančného zisku, od hovoriaceho alebo poslucháča.

Nekomentujte obsah tlmočenia ani neodpovedajte na otázky v mene jedného z hovoriacich.

Neprejavujte emócie ani nevyjadrujte vlastné názory. Je dôležité, aby ste zostali neutrálny.

Nerozprávajte sa s jedným z hovoriacich bez toho, aby ste obsah pretlmočili ostatným.

SPOLUPRÁCA S TLMOČNÍKMI A KULTÚRNYMI MEDIÁTORMI V HUMANITÁRNOM PROSTREDÍ – OSVEDČENÉ POSTUPY

Tlmočník a kultúrny mediátor sú odlišné profesie, ktoré si vyžadujú odlišné schopnosti. Nie všetci tlmočníci (T) dokážu poskytnúť kultúrnu mediáciu a nie všetci kultúrni mediátori (KM) majú profesionálne tlmočnicke schopnosti.

Náležitá starostlivosť a adekvátna príprava: kľúčové body, ktoré si treba uvedomiť pred nadviazaním spolupráce s T/KM

Práca pre vás môže T/KM vystaviť riziku. Chráňte ich bez ohľadu na to, či ste k tomu zmluvne zviazaný.

Uvedomte si, že ak je pre vás niečo psychicky náročné, je to pravdepodobne psychicky náročné aj pre T/KM. Spýtajte sa, či potrebuje podporu a ak áno, poskytnite ju.

Myslite na to, že tlmočenie si vyžaduje sústredenie, ktoré je ťažko udržať v cudzom alebo nebezpečnom prostredí. T/KM potrebujú pravidelné prestávky, aby si mohli udržať koncentráciu.

Uistite sa, že T/KM rozumie pravidlám správania vo vašej organizácii a humanitárnym zásadám a že ich akceptuje.

Zabezpečte T/KM optimálne pohodlie a náležité vybavenie. Dbajte na ich potreby a záujmy.

Poskytnite T/KM jasný opis zadania a pred stretnutím mu poskytnite čo najviac informácií.

Poskytnite mu potrebnú súvisiacu dokumentáciu (terminológiu, glosáre atď.) s dostatočným predstihom.

Vhodné prostredie, jasná komunikácia a kontrola: osvedčené postupy počas spolupráce s T/KM ako aj po nej.

Dbajte na to, aby bolo podľa rozmiestnenia jednotlivých účastníkov každému zrejmé, že ide o rozhovor s vami a nie s T/KM.

Tlmočenie a kultúrna mediácia si vyžadujú čas, preto naplánujte stretnutia tak, aby ich časové rozpätie umožňovalo informácie zopakovať.

Hovorte priamo s účastníkmi stretnutia (nie s T/KM): udržiavajte očný kontakt.

Kým začnete opäť rozprávať, nechajte T/KM dotlmočiť.

Rozprávajte v primeranom tempe, zrozumiteľne a s prestávkami. V jednej sekvencii povedzte iba jednu alebo dve vety.

Minimalizujte používanie žargónu, odborných pojmov a skratiek.

Vysvetlite slová alebo koncepty, ak vás o to požiada T/KM.

Berte do úvahy kultúrne rozdiely. a keď je to potrebné, požiadajte KM o ich objasnenie. Môže sa stať, že tlmočníci nebudú vedieť poskytnúť objasnenie takýchto nuáns.

Ja vašou zodpovednosťou uistiť sa, že si všetky strany vzájomne porozumeli. Ak si myslíte, že niečo mohlo byť mylne pochopené, obráťte sa na T/KM.

Požadujte plné pretlmočenie vedľajších konverzácií.

Nedovoľte T/KM, aby odpovedal na otázky za účastníkov.

Ak je tlmočenie dlhšie alebo kratšie, než ste čakali, opýtajte sa na to.

Na konci sa porozprávajte s T/KM o problémoch a obavách a vypočujte si návrhy na zlepšenie spolupráce s T/KM

HUMANITÁRNE ZÁSADY V PRAXI

Kódex správania, ktorý platí pre Medzinárodné hnutie Červeného kríža a Červeného polmesiaca a mimovládne organizácie z oblasti zmierňovania následkov katastrof, v roku 1994 vypracovalo a odsúhlasilo osem z najväčších agentúr na svete zaoberajúcich sa následkami katastrof.

Dodržiavanie tohto kódexu je dobrovoľné, ako je to u väčšiny profesionálnych kódexov. Obsahuje desať zásad, ktoré by počas pomoci pri katastrofách mali dodržiavať všetci humanitárni aktéri, a na jeho dodržiavanie dohliadajú sami. Organizácia Translators without Borders je signatárom Kódexu správania a riadi sa nim.

- 1 Prvoradým je humanitárny imperatív.
- 2 Pomoc sa poskytuje bez ohľadu na rasu, vierovyznanie alebo štátnu príslušnosť príjemcov a bez akéhokoľvek negatívneho rozlišovania. Priority pomoci sa určujú len na základe aktuálnej potreby.
- 3 Pomoc nemožno využívať na podporu konkrétneho politického alebo náboženského postoja.
- 4 Snažíme sa nevystupovať ako nástroje vládnej zahraničnej politiky.
- 5 Rešpektujeme kultúru a zvyky.
- 6 Pomoc pri katastrofách sa snažíme realizovať s využitím lokálnych kapacít.
- 7 Usilujeme sa hľadať spôsoby, ako do manažmentu núdzovej pomoci zapojiť aj užívateľov programu.
- 8 Núdzová pomoc by sa mala usilovať o zníženie rizika vzniku katastrof v budúcnosti a o splnenie základných potrieb.
- 9 Nesieme zodpovednosť voči tým, ktorým sa snažíme pomôcť a zároveň voči tým, ktorí nám poskytujú zdroje.
- 10 V informáciách, ktoré poskytujeme, v propagačných kampaniach aj reklamnej činnosti zobrazujeme obeť katastrof ako dôstojné ľudské bytosti, nie ako zúfalé predmety pomoci.

Plné znenie Kódexu správania nájdete pod týmto linkom: <http://www.ifrc.org/Docs/idrl/I259EN.pdf>

ZDROJE

Conflict Zone Field Guide for Civilian Translators/Interpreters (T/Is) and Users of Their Services (prekl. Príručka pre civilných prekladateľov a tlmočníkov v krízových zónach a používateľov ich služieb) od organizácií AIIC, FIT a Red T, 2012

Dvojstranový dokument opisujúci práva a povinnosti prekladateľov a tlmočníkov a tiež tých, ktorí využívajú ich služby. Určený do všetkých konfliktných situácií, vhodný aj pre prekladateľov a tlmočníkov, ktorí sú zamestnancami vojska. Dostupný v 17 jazykoch.

http://red-t.org/documents/T-I_Field_Guide_2012.pdf

Sympóziu humanitárneho tlmočenia Monashskej univerzity, apríl 2016

<https://vimeopro.com/monasharts/humanitarian-interpreting>

Video Working with interpreters (prekl. Práca s tlmočníkmi)

<https://www.youtube.com/watch?t=1&v=pVm27HLLiiQ>

Videá k základnému tlmočnickému výcviku – z kanála Clarity Interpreting

Časť 1 (postoj, rozprávanie v prvej osobe, nepridávať, nevynechávať ani nenahrádzať informácie, zvládanie vedľajších konverzácií)

<https://www.youtube.com/watch?v=3wg-qZjMhU4>

Časť 2 (vysvetľovanie, riadenie stretnutia, tón, register a štýl)

https://www.youtube.com/watch?v=9e_nIDJV-Lk&feature=relmfu

Ethical Principles for Translating and Interpreting (prekl. Etické zásady prekladu a tlmočenia), Highline Public Schools, 2008

30-minútový samovzdelávací kurz o kľúčových princípoch tlmočenia a prekladania. Nie je prispôsobený humanitárnemu kontextu.

<http://www.speakyourlanguages.com/courses/selfstudy3/index.htm>

Basic skills for interpreting (prekl. Základné schopnosti pri tlmočení), Highline Public Schools, 2008

30-minútový samovzdelávací kurz pre začínajúcich tlmočníkov. Mohol by byť veľmi nápomocný pre kultúrnych mediátorov alebo pri bilingválnom výcviku. Nie je prispôsobený humanitárnemu kontextu.

<http://www.speakyourlanguages.com/courses/selfstudy1/index.htm>

UNHCR interpreting in a refugee context (prekl. Tlmočenie v kontexte utečenectva) – samovzdelávací modul 3

<http://www.unhcr.org/4d947e2c9.pdf>

Možnosti odborného vzdelávania

InZone – CAS Humanitarian Interpreting – koniec podávania prihlášok v sept. 2017

<http://www.unige.ch/formcont/cashumanitarianinterpreting/>